

Makale Bilgisi /Article Information

Makale Türü / Article Type: Notlar/Notes
Geliş Tarihi /Received: 30.03.2019
Kabul Tarihi /Accepted: 01.05.2019

İran'ın Kum Kentinde Düzenlenen “Şiî Düşünce Ekolünü Tanıma” Seminerine Dair Notlar (02-14 Temmuz 2018)

Mine DEMİRBİLEK*

Münire Gözde AYGİN **

Günümüz İran'ında toplumu ve siyaseti yönlendiren hakim unsurlardan biri olan Şiî geleneği yerinde incelemek, İran'da din/mezhep-devlet ilişkisini gözlemlemek, muasır Şiî görüşleri ve yaklaşımları müntesiplerinin anlatımı üzerinden analiz etmek amacıyla Kum ilim havzasında bir seminer planlaması yapılmıştır. Bu doğrultuda 02-14 Temmuz 2018 tarihleri arasında Dr. Öğr. Üyesi Habip Demir ve Seyyid Hasan Muhammedî öncülüğünde, el-Mustafa Üniversitesi bünyesinde “Şiî Düşünce Ekolünü Tanıma” başlıklı bir seminer programı düzenlenmiştir. Programa Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde İslam Mezhepleri Tarihi alanında görev yapan öğretim üyeleri ve araştırma görevlilerinden, Prof. Dr. Ahmet İshak Demir, Prof. Dr. Metin Bozan, Prof. Dr. Mustafa Ekinci, Prof. Dr. Yusuf Benli, Arş. Gör. Ahmet Bedri Yavuz, Arş. Gör. Betül Yurtalan, Arş. Gör. Ebru Koçak, Arş. Gör. Hakan Atalay, Arş. Gör. Mine Demirbilek, Arş. Gör. Münire Gözde Aygın, Arş. Gör. Semra Ceylan ve Arş. Gör. Yunus İbrahimoğlu katılmıştır.

2 Temmuz sabahı katılımcılar, ilk oturumu gerçekleştirmek üzere Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi Hikmet Müessesesi'nde hazır bulunmuşlardır. Program, kısa bir Kur'an tilaveti ile başlamıştır.

* Arş. Gör. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi ABD, mdemirbilek@ankara.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3436-4788>

** Arş. Gör. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Polatlı İlahiyat Fakültesi, Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi ABD, muniregozde.aygin@hbv.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0503-1135>

Üniversitenin Kültür ve Medeniyet Bölümü başkanı Hucetü'l-İslam Ali Berâtî açılış konuşmasında, tamamı yabancı uyruklu öğrencilerden oluşan el-Mustafa Üniversitesi'nin farklı milletlerden gelen her bir öğrencisine kendi dilinde eğitim alma imkanı sunduğunu vurgulayarak üniversitenin kısa bir tanıtımını yapmıştır. Ardından ilim yolculuğunun kıymetine değinen Berâtî, Türk heyete katılımlarından dolayı şükranlarını iletmiştir. Berâtî'nin konuşmasında, Ebu Hanife'ye nispet edilen "son iki yılı olmasaydı Numan helak olurdu." rivayetine yer vermesi üzerine Ebu Hanife ile Ca'fer es-Sâdık'ın ilişkisi hakkında karşılıklı görüşler dile getirilmiştir. Berâtî, Türklerin dünyada İslam'ı temsiline değinmiş, 11 Eylül sonrası ılımlı yaklaşımları neticesinde oluşturdukları olumlu algı sebebiyle mutluluğunu dile getirerek oturumu sonlandırmıştır. Bir sonraki oturuma kadar gerçekleştirilen kısa sohbetlerde Şii mollaların giyim kültürü, sarık geleneği konuşulmuştur.

Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi, Hikmet Enstitüsü (02.07.2018) (Kum/İran)

İki oturum arasında Şia'nın sekizinci imamı olarak kabul edilen Ali er-Rızâ'nın kız kardeşi Fatıma-ı Masume'nin türbesine kısa bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Rehberimiz Seyyid Muhammedî, türbenin tarihini ve Şii Müslümanlar açısından önemini anlatmıştır. İmamiyye'nin yedinci imamı Musa Kâzım'ın kızı olan Fâtıma-ı Ma'sume, abisi Ali er-Rızâ'yı görmek amacıyla Merv'e yaptığı yolculuk esnasında rahatsızlanarak Kum'a getirilmiş ve 201/816 yılında burada vefat ederek Kum'da defnedilmiştir. Rivayetlerde Ehl-i Beyt'in haremî olarak nitelendirilen bu türbeyi ziyaretin dinî ve dünyevî pek çok maslahatının olduğuna inanılmaktadır.

İkinci oturum, üniversitenin Eğitim İşleri Müdür Yardımcısı Murtaza Duryap ile yapılmıştır. Oturumda el-Mustafa Üniversitesi'nin öğrenci profili ve eğitim faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Duryap, öğrencilerin yalnızca Şii müntesiplerden oluşmadığını, Ehl-i Sünnet'e mensup pek çok öğrenciye de ev sahipliği yaptıklarını vurgulamıştır.

Diğer mezhepleri de kapsayan ancak bilhassa Şii ilim havzasının dijital ortama aktarıldığı Nur Soft programından bahseden Duryap, tüm dünyaya ilim yayma gayretlerinden bahsetmiştir. Bu doğrultuda üniversitede sunulan örgün eğitimin yanı sıra el-Mustafa Sanal Üniversitesi üzerinden uzaktan eğitimler de verildiğine ve pek çok ülkede üniversitenin temsilciliklerinin bulunduğu değinmiştir.

Programın ilk seminerini Kum Medreselerinde siyaset bilimi, Kum medreseler sisteminde düşünce ve fikir akımları, Şii ulemanın modern devletteki yeri gibi konularda uzman olan Kültür ve Düşünce Araştırma Merkezi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Abdülvehhâb Furâtî gerçekleştirmiştir. Furâtî konuşmasına Kum ve Necef ulemasının farkına değinerek başlamıştır. Ulema arasında gayrı masumun devlet kurma yetkisi etrafında şekillenen tartışmalar sonucunda Şii siyaset düşüncesinde üç farklı yaklaşımın ortaya çıktığını belirtmiştir. İlk görüş, gayrı masum imamın dinî nitelikli devlet kurabileceğini savunmaktadır. İkinci görüş ise, dinî devletin ancak masum imam tarafından kurulabileceği iddiasındadır. Bu iki görüş etrafında Velayet-i Fakih tartışmaları da şekillenmiştir. Furâtî'ye göre üçüncü grup ise devletin dinî meşruiyeti konusunda herhangi bir yorum yapmayan, apolitiklerden oluşmaktadır.

Seminer esnasında Prof. Dr. Mustafa Ekinci tarafından, gayrı masum bir lider tarafından kurulmuş dinî nitelikli bir devletin faaliyetlerinin insanlarca din kapsamında algılanmasının neden olabileceği karmaşa dile getirilmiştir. Furâtî ise böyle bir karmaşanın imkan dahilinde olduğunu ve İmam'ın gaybet döneminde dinî nitelikli bir devlet kurmaya karşı çıkanların en önemli delilinin bu olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında, Peygamber döneminde dahi tam teşekküllü dinî bir devlet yapılanmasının vuku bulmadığını bunun yalnızca Mehdi döneminde gerçekleşeceğini savunan Humeynî'nin böyle bir devlet kurma gayretinde olmadığını vurgulamıştır. Furâtî'nin semineri ile programın ilk günü tamamlanmıştır.

Abdülvehhâb Furâtî'nin "Şii Siyaset Düşüncesi ve Kum Medrese Sistemindeki Düşünce Akımları" adlı konuşması (02.07.2018) (Kum/İran)

İkinci gün Beyan Müessesesi Genel Müdürü Seyyid Mehdî Alizâde-î Müsevî'nin "18. yy. İtibari ile İslam'da İfratçı Hareketler: Kâdiyânîlik, Bahâîlik, Vehhâbîlik" konulu semineri ile başlamıştır. Kâdiyânîlik, Bahâîlik ve Vehhâbîliği ilmî boyutu olmayan, arkasında İslam düşmanlarının bulunduğu fırkalar olarak nitelendirmiştir. Kâdiyânîliği sapkın bir fırka olarak anlatırken Ebu'l-Âlâ el-Mevdûdî'nin Kâdiyânîlik risalesine atıf yaparak görüşlerini temellendirmiştir. Bahâîliğin, Şii düşüncenin mehdi beklentisini istismar ederek ortaya çıktığını iddia etmiştir. Kâdiyânîlik ve Bahâîlik, İslam'dan açık bir şekilde ayrılmış olmalarına rağmen, net bir iftiraktan bahsedilemeyen Vehhâbîliğin, muhaliflerini müşrik olarak görmeleri ve muhaliflerinin katline cevaz vermeleri, Mekke ve Medine'ye sahip olup bunu İslam aleyhine kullanabilme ihtimalleri ve şüpheli bir dil kullanmaları gibi gerekçelerle diğer iki mezhepten çok daha tehlikeli olduğunu iddia etmiştir.

Vehhâbîliği bâtil bir fırka olarak niteleyen Müsevî, Şîlik ve Sünnîliği mutedil mezhepler olarak adlandırmış ve Vehhâbîlik karşısında birbirlerine daha yakın olduklarını belirtmiştir. Bu doğrultuda Vehhâbîliği Hâricîlere benzeterek, Mürcie'nin bu grubun karşısında yer aldığını vurgulamıştır. Seminer sonrasında, katılımcılar arasında Müsevî'nin konuşmasının İran'ın Ortadoğu'da yürüttüğü politikalarından bağımsız düşünülmemesi gerektiği değerlendirilmiştir.

İkinci günün ikinci semineri, "Şii İrfanı" konu başlığı ile Kültür ve Düşünce Araştırma Merkezi Öğretim Üyesi Muhammed Cevâd-ı Rüdger tarafından verilmiştir. Rüdger, seminerde irfanla tasavvuf arasındaki farkı konu edinmiştir. Buna göre, Ehli Beyt irfanında imam, veliyyullah, halifetullah, hüccetullah, nebiyyullah gibi kavramlar insan-ı kâmilî karşılamaktadır. Sünnî irfanda ise, kutub, mürşid, hızır gibi kavramlar insan-ı kâmilî karşılık gelmektedir. Rüdger'e göre, insan-ı kâmilî olabilmenin nihâî şartı imamla irtibatta olmaktır. İmamla irtibatı olmadığı halde insan-ı kâmilî olduğunu iddia eden kimsenin takiiyede bulunduğu, imamsız bu mertebeye ulaşmanın mümkün olmadığını iddia etmektedir. Ders sonrası yapılan ara konuşmalarda İran'da irfanî söylemin daha çok gençler arasında kabul gördüğü, İbnü'l-Arabî'nin kitaplarının yaygın bir şekilde okunduğuna değinilmiştir. Ancak bu temayüle rağmen, İran'da yönetim tarafından tasavvûfî bir yapılanmaya izin verilmediği, hatta meşruiyet kazanmasını engellemek amacıyla bu konuları konuşmanın dahi tepki çektiği belirtilmiştir.

3 Temmuz akşamı Kum'un Cemkerân köyünde yer alan Sâhibu'z-Zamân/Cemkerân Mescidi ziyaret edilmiştir. Bu mescidde özel olarak Salı'yı Çarşamba'ya bağlayan gece binlerce kişi toplanıp Mehdî'nin gelmesi için gözyaşları eşliğinde mersiyeler okuyarak, dualar etmektedirler. Mescid görevlileri üzerlerinde "Merhaba Ya Sâhibu'z-Zamân" ifadelerinin yer aldığı yeşil renkli kurdeleleri boyunlarında taşıyarak onun gelişine hazır olduklarını simgelemektedirler. Mescit

içerisinde ise halk tarafından Cemkerân Mescidi Namazı olarak bilinen dört rekatlık namaz eda edilmektedir.

Sâhibu'z-Zamân / Cemkerân Mescidi, (03.07.2018) (Kum/İran)

4 Temmuz Çarşamba gününün ilk semineri, Eski Vatikan ve Marakeş Büyükelçisi, Edyân-ı Mezâhib Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Muhammed Mescid-i Câmîî tarafından verilmiştir. Seminerde “Merciilik ve Medreseler” konu edinilmiştir. Şii düşünceye göre, kişi üç şekilde amelini yapar. Ya kendisi müctehid olur, ya tüm şartları kendinde toplayan bir müctehide uyar ya da ihtiyatla amel etmeyi tercih eder yani tüm fetvaları bilir aralarından iyi olanı seçer. Buna göre Mescid-i Câmîî, bir kimsenin merciî olabilmesinin şartlarından, bu doğrultuda medreselerde alınan eğitimlerden ve toplumda merciilik makamının konumundan bahsetmiştir. Şii düşüncede ancak bir müctehidin merciî taklit olabileceği, bunun da atama ile gerçekleşen bir durum olmadığını belirtmiştir. Merciiler arasında kimin ön plana çıkacağı ise merciîin yaşı ve halkın teveccühü ile doğrudan ilgilidir. Birinci oturumdan sonra Tarihi Kum Medreseleri ziyaret edilmiştir.

Uluslararası el-Mustafa Üniversitesi- Hikmet Enstitüsü (03.07.2018) (Kum/İran)

İkinci oturum, Maârif Üniversitesi Felsefe ve Hikmet Bölümü Başkanı, Prof. Dr. Gulam Abdu'l-Hüseyin Husrevpenah'ın epistemoloji konulu sunumu eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Genel olarak, bilginin doğruluk değeri, bilgiyi elde etmenin yolları, İslam düşüncesinde bilginin kaynakları gibi konular işlenmiştir. Husrevpenah, bilginin araçları ile ilgili dördümlü bir tasnif yapmıştır. Buna göre duyu organları, bâtinî hisler, akıl/istidlâl ve kalp, bilgiye ulaşmanın araçları olarak zikredilmiştir. Husrevpenah'ın iddiasına göre, kalp temiz olursa, diğer tüm araçların varamadığı yere varabilir.

5 Temmuz Perşembe günü sabahı, bünyesinde 70.000'e yakın yazma eser bulunduran Ayetullah Mar'aşi Yazma Eser Kütüphanesi ziyaret edilmiştir. Kütüphanenin girişinde etrafında zaman zaman ders halkaları kurulan Ayetullah Mar'aşi'nin türbesi yer almaktadır. Kütüphanede Arapça ve Farsça yazmaların yanı sıra Urduca ve Türkçe eserler de bulunmaktadır. Yazmaların bulunduğu kısım ziyaret edildikten sonra Kitap Hastanesi bölümünde yazma eserlerin tamir ve bakımları hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcılar tarafından kütüphanenin çevresinde bulunan kitapevleri gezilerek, Arapça ve Farsça kitaplar temin edilmiştir. Daha sonra İran bünyesinde geliştirilen İslâmî ilimler dijital veri tabanı ile ilgili çalışmalar yürüten Noor Soft programının merkezi ziyaret edilmiştir. Burada çalışmaların seyri, programa eklenen yeni ürünler ve programın kullanımı hakkında bilgi verilmiştir.

Ayetullah Mar'aşı Yazma Eser Kütüphanesi, (05.07.2018) (Kum/İran)

Aynı gün öğleden sonra Hikmet Müessesesi'nde, Mehdilik çalışmaları yürüten Âyende-i Rüşen Müessesesi Genel Müdürü, Seyyid Mes'ûdi Purseyyid Agayî "Mehdeviyyet" konusunu anlatmıştır. O, Mehdeviyyeti velâyet, gaybet, intizar ve zuhur olmak üzere dört başlık altında ele almıştır. Mehdiliği/bir kurtarıcı inancını tüm dinlerin ortak gayesi olarak nitelendiren Purseyyid Agayî'ye göre Mehdeviyyet, tevhidden sonra nübüvvet inancı kadar değere sahiptir. Mehdi'nin gaybet dönemine girmesinin nedeni olarak, ümmete rehberlik etme görevi için zeminin hazır olmayışını gerekçe göstermiştir. Kendinden önce iki imamın tutuklamaya maruz kalması imamın gaybete girmesinin bir diğer sebebidir. Şii inanca göre gaybetteki imam doğmuştur, yaşamaktadır, aramızdadır, tasarrufta bulunur, Peygamber'in özelliklerini taşır ve yolunu devam ettirir. İmamın gaybette görevi, kendi gaybeti vasıtasıyla zuhurunu hazırlamasıdır. Gaybette olmasına rağmen insanlara gizlice yardım etmektedir. Çünkü, *Nehcu'l-Belâğâ*'da belirtildiği üzere imamın bu dinin düşmanları karşısında hiçbir şey yapmadan durması beklenemez. İntizar, Şii düşünceye göre en büyük cihat ve en faziletli ameldir. İmamın zuhurunda ise önemli olan alametler değil, şartlardır. Bu doğrultuda Purseyyid Agayî, bekleyen davranış açısından üst düzeye ulaşması, imama fazla sevgi beslemesi ve imamın ondan razı olmasının imamın gelmesi için gerekli unsurlar olduğunu belirterek seminerini sonlandırmıştır.

Katılımcılar, Tahran'a gitmek üzere 6 Temmuz sabahı erkenden yola çıkmıştır. Tahran'da ilk olarak Humeynî'nin evi ve Hüseyniyye'si ziyaret edilmiş, burada görevliler tarafından İran İslam Devrimi hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Elbruz Dağı'nın eteklerinde yer alan Şah'ın Sarayı'na ve ardından Difâ-i Mukaddes (Kutsal Savunma) Müzesi'ne gidilmiştir. Burada İran'ın savunma politikasında ön plana çıkan hassas noktalar, İran-İrak savaşının ülke belleğindeki somut tezahürü gözlemlenmiştir. Tahran Milad Kulesi'ne çıkılmış ve şehri kuşbakışı seyretme fırsatı edinilmiştir. Gezinin son durağı Humeynî'nin türbesi

olmuştur, türbe ziyaret edildikten sonra Kum'a dönüş için yola çıkmıştır.

Burc-i Milad (06.07.2018) (Tahran/İran)

7 Temmuz'un ilk semineri, Muhammed Kâzım Tabatabâî'nin “Şii Kültürde Hadis ve Sünnet” başlıklı konuşması olmuştur. Tabatabâî, Ehl-i Sünnet ile Şia'nın hadise yaklaşımlarındaki farklılıklara değinmiştir. Bunlardan ilki, sünnetin kaynağıdır. Ehl-i Sünnet'te sahabe kavli sünnet olarak kabul edilirken, Şia'da 14 masumun tamamının kavli sünnet olarak kabul edilmektedir. Tabatabâî, ikinci fark olarak muteber hadis kitaplarındaki rivayetlerin tamamının Sünnilerce sahih kabul edildiğini ancak Şii ulemanın, hadisleri kritik ettikten sonra sahihliğini onayladığını iddia etmiştir. Bu ifadeye Ahmet İshak Demir tarafından itiraz edilmiş ve hadis tenkidinin Sünnî dünya için önemi vurgulanmıştır. Seminerin son kısmında Kırtas Hadisesi'nden bahseden Tabatabâî'nin ifadelerine karşılık Metin Bozan tarafından dine dair hüküm bildiren Peygamber'e müdahalenin imkanı sorgulanmıştır. Tabatabâî ise Kırtas günü Peygamber'in daha önce dile getirdiği imamet meselesini teyit etme gayesinde olduğunu belirtmiştir.

Muhammed Kâzım Tabatabâi'nin "Şii Kültürde Hadis ve Sünnet" adlı konuşması, (07.07.2018) (Kum/İran)

Seminerden sonra Irak havzasının Şii lideri Ayetullah Sistânî'nin Kum'daki temsilcisi ve damadı Ayetullah Şehristânî, öğle yemeği eşliğinde ziyaret edilmiştir. Şehristânî, karşılama konuşmasında, 1802'de Selefî tekfircilerin Kerbela'yı telef edişlerini, İmam Hüseyin'in mezarına yapılan saygısızlıkları ve halka yapılan eziyetleri dile getirerek, Selefî zihniyetle uzlaşamayacağını ima etmiştir. Batı'nın İslam'a bakışına eleştiriler getiren Şehristânî, Amerika'da Kur'an yakılınca Müslüman aleminin Amerika'yı düşman ilan etmediğini, olayın birey bazında değerlendirildiğini belirtirken, Batı'nın bugün bütün Müslümanları aynı gördüğünü vurgulamıştır. Fransa'ya gerçekleştirdiği bir ziyaretinde bu önyarguların yıkıldığını belirten Şehristânî, insanlar arası iletişim ve irtibatın önemine değinerek, ziyaretlerinden dolayı heyetimize teşekkür etmiştir.

Ayetullah Şehristânî ile Görüşme, (07.07.2018) (Kum/İran)

Günün ikinci oturumunda, İran Beyan Medreseleri Genel Müdürü Abdülkerim Behçetpur'un "Tefsir Alanında Ehl-i Sünnet ve Şia Arasındaki Farklılıklar" konulu sunumu dinlenilmiştir. Behçetpur tarafından, Ehl-i Sünnet ve Şia'nın öncelikle sahabeyi tanımlamada farklılaştığı, buna göre Şia'da Peygamber'i gören herkesin sahabe olamayacağı ve adil kategorisinde kabul edilemeyeceği vurgulanmıştır. Hz. Peygamber'in hanesine daha yakın olmaları ve vahyin tebyinine vakıf olmaları nedeniyle Şia, Ehli Beyt'in görüşünü tüm sahabenin önüne geçirmiştir. Buna göre; Ehli Sünnet'te bir bilgi kaynağı olarak kabul görmeyen 12. İmam'a kadar devam eden vahy-i tebyini, Şia'nın temel bilgi kaynakları arasında yer almaktadır. Behçetpur, son olarak Şii düşüncede aklın önemine dikkat çekmiş ve tefsir ilminde aklın bilgi kaynağı olarak kullanımından bahsetmiştir.

8 Temmuz'un ilk seminerini Ayetullah Ebu'l-Kasım Âlidust vermiştir. "Ehl-i Sünnet ve Şia'nın Fıkıh Usulündeki Farklılıkları ve Benzerlikleri" başlıklı sunumuna fıkıh ve usul-i fıkıh kavramlarını açıklayarak başlamıştır. Ehl-i Sünnet ve Şia'nın istinbat kaynakları hakkında ihtilafa düştüklerini ve Şia'da masum imamın hükümlerinin de kabul gördüğünü belirtmiştir. Âlidust, Şia'da icthad kapısının kapanmadığını ve taassup etmeden Ehl-i Sünnet'ten faydalandıklarını belirtmiştir. Âlidust, iki mezhebin fıkıh üzerinde uzlaşmasının kelimeler üzerinde uzlaşmaktan daha kolay olduğunu ve bu ortak paydada birleşebileceğini vurgulamıştır.

Öğleden sonra İran'ın en genç Mercii Ayetullah Burücerdi makamında ziyaret edilmiştir. Gruba karşılama konuşması yapan Burücerdi, İran'da Takrib çalışmalarının öncüsü olan dedesi Burücerdi'den bahsetmiş, mezhepler arasındaki ortak noktaların önemini vurgulamıştır. Şeyh Mahmud Şeltüt tarafından gündeme getirilen beşinci fırkanın kabulü meselesine olumlu yaklaşımların varlığından bahsederek, Ezher Başkanı Ahmed Tayyib'in de fırkalar arası geçişte sorun olmadığını dile getirdiğini beyan etmiştir. Dedesinin de tüm bu sürece, Kahire'de kurmuş olduğu, Hasan el-Bennâ'nın da içlerinde bulunduğu ve tüm mezheplerden bireylerin mensup olduğu 70-80 üyeden meydana gelen takrib kurumu ile katkı sağladığını eklemiştir. Bu yapılanmada tek ölçünün İslam mütefekkeri olmak olduğunu vurgulayan Burücerdi, grubun temel amacının İslam dünyasındaki sorunlara çözümler üretmek ve bu meseleler üzerinde fikir beyanında bulunmak olduğunu altını çizmiştir.

Ayetullah Burucerdî ile Görüşme (08.07.2018) (Kum/İran)

Dedesinin vefatının ardından bu yapıcı söylemin dinamik yapısını kaybettiğini belirten Burücerdî, radikal akımların ve tekfir söyleminin dünya genelinde İslam imajı üzerindeki olumsuz etkisinden bahsetmiştir. Ulema arasında bu tarz söylemlere müsaade edilmemesi gerektiğini belirten Burücerdî, Arabistan gibi devletlerin para ve siyaseti dinî meselelere dahil etmesinin bu olumsuz sonuçlarda etkisinin olduğunu dile getirmiştir. Şîi-Sünnî meselesinin tarih boyunca bir ihtilaf unsuru olmadığını belirtmiş, günümüzde Vehhâbî söylemin muhtemelen politik endişelerle, bilhassa Şia'ya yönelik tekfirci yaklaşımını eleştirmiştir. İslam'ın taassup üzerinden değil, tefekkür üzerinden gelişeceğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda “Bu değerleri biz dünyaya sunalım, dünya bizim adımıza değerler sunmasın” ifadelerine yer vermiştir. Söz konusu amacı yerine getirebilmek için mezhep ve etnisite üstü bir yaklaşım sergilemenin lüzumunu belirten Burücerdî, Amerika ve İsrail'in yandaşı/kölesi olarak gördüğü Arabistan'a bu ortak paydada yer biçmediği izlenimi uyandırmıştır. Ortak payda vurgusu yapan Burücerdî'nin İran siyasetinden bağımsız bir dil geliştiremediği de gözlerden kaçmamıştır.

Öğleden sonra, el-Mustafa Üniversitesi'ne dönülerek, Muhammed Hadi Yusufi-yi Karevî tarafından “Şiilik Tarihi” başlıklı sunum gerçekleştirilmiştir. İmamet meselesi üzerine Ehl-i Sünnet çevrelerinde de kapsamlı çalışmalar bulunduğunu anımsatan Karevî'ye Ca'fer es-Sâdık ile çokça zaman geçiren İmâm-ı Âzâm ve İmâm Mâlik'in imamet meselesine ve makamına bu denli yakın bir isimle birlikte oldukları halde neden imamet meselesinin tebliğ edilmediği sorusu yöneltilmiştir. İmamete inanmayı Kabe'yi ziyarete benzeten Karevî, Kabe'ye “gidilir, gelinmez” düsturunun bu hususta da geçerli olduğunu, bu gibi alim isimler konuya girmediği müddetçe imamın meseleyi açmadığını belirtmiştir. Peygamberlerin de kimseye birebir tebliğde bulunmadığını

belirten Karevî, Peygamber tarafından Hz. Ali'ye 42 kişi bulana dek tebliğine devam etmesini öğütlediğini iddia etmiştir. İmametın yayılmasının yavaş olmasındaki bir diğer unsurun II. Halife Ömer döneminde hadislerin yazılmasını yasaklaması ile ilişkilendiren Karevî, yasak kalktığında ise uydurma hadislerin yaygınlık kazanması sebebiyle sürecin tekrar durakladığını savunmuştur.

8 Temmuz'un akşamında Kum'un ziyaret mekanlarından biri olan Hızır Tepesi'ne çıkılmış, Makâm-ı Hızır'ın bulunduğu inanan Hızır Mescidi görülmüştür. Tepenin eteklerinde yer alan İran-İrak savaşında vefat edenler anısına inşa edilmiş "İsimsiz Şehitler Anıtı" ziyaret edilmiştir. Akşam saatlerinde şehir merkezine dönülerek Ca'fer es-Sâdık'ın ölüm yıldönümü olması sebebiyle düzenlenen anma etkinliklerine katılım gerçekleştirilmiştir. Kum'un yanı sıra çevre illerden ve yurtdışından gelen Şii gruplar, meddahlar eşliğinde neşideler okuyup sine döverek Fatımâ-ı Masume'nin haremına yürümüştür. Bu etkinliğe halk yoğun katılım göstermiş, kalabalık içerisinde Mollaların azınlıkta olduğu görülmüştür. Bu tür etkinliklerin daha çok halka yönelik olduğu açıklanmıştır.

Ca'fer-i Sâdık'ı Anma Töreni'nden Bir Görüntü (09.07.2018) (Kum/İran)

9 Temmuz günü Seyyid Muhammedî ile "Medreseler ve Mercî Taklid Kurumları" üzerine ilk oturum gerçekleştirilmiştir. Muhammedî, İran'da Millî Eğitim'e bağlı devlet okulları ve Mercî Taklid'e bağlı medreseler olmak üzere iki farklı kanaldan eğitimin yürütüldüğünü söylemiştir. Medreselerin İran tarihi boyunca hiç devlete bağlı olmadığını ifade eden Muhammedî, medreselere geçişin Şah dönemine kadar ilkokuldan sonra, Şah dönemi sonrasında ise ortaokuldan sonra serbest bırakıldığını belirtmiştir. Devrim'den sonra tüm medreselerin Kum ilim havzasına bağlandığını ve İran geneli ulema atamalarının bu merkezde

bulunan ve tamamı müçtehid olan Yüksek Şura tarafından yürütüldüğünden bahsetmiştir. Yüksek Şura'nın üyelerinin Rehber tarafından belirlendiğine dair açıklamada bulunan Muhammedî, ülke geneli atama sürecinde diplomaya çok fazla önem verilmediğini, şahsın ilminin kendisini ispatladığını vurgulamıştır. Medreselerdeki ilim erbabının maddî gelir kaynaklarının ülke genelinde toplanan humustan temin edildiğini bildiren Muhammedî, talebelerin iki nedenden ötürü devletten ücret almadığını açıklamıştır. Bunlardan ilki, devlete karşı minnet altında kalmamaktır. İkinci neden ise, devletin herhangi bir yanlış uygulamasında ücreti reddetme imkanlarının olmamasıdır.

İran'ın Tarihi Medreselerinden Bir Görüntü (04.07.2018) (Kum/İran)

İran'da otuz günlük kamplar sonrasında istidadı olan öğrenciler medreseye kabul edilmektedir. Muhammedî'nin belirttiği üzere medreselerin eğitim müfredatı, Ayetullah Sübhânî'nin eserleri üzerinden yürütülmektedir. Hamaney, medreselerde Ehl-i Sünnet'e hakareti yasaklamıştır. Erkek öğrenciler mercülik makamına yükselebilecekleri için altı senede, kadınlar ancak müçtehid seviyesine kadar yükselebildikleri için dört senede mezun olmaktadır. Öğrenciler altıncı seneyi bitirdiklerinde mollaların sembolik kıyafeti olan cübbeyi giymeye hak kazanmaktadır. Medreseden mezun olanların bürokrat, bakan, cumhurbaşkanı ya da üniversite hocası olma imkanları bulunmaktadır. Son olarak, Mercülik makamından bahseden Muhammedî, Mercü Taklid'i herkes tarafından bilinen ve takip edilen ilim adamları şeklinde tanımlamıştır. Günümüz mercü taklitlerinden, Ayetullah Hüî'nin varisi Sistânî ve Humeynî'nin varisi Hamaney'in vakıf oldukları miras nedeniyle en çok takipçiye sahip olduklarını belirtmiştir.

Abdülvehhab Furâti "Çağdaş Siyasî Şii Düşünce Farklılaşmalar" başlıklı seminerinde Şiilik içerisindeki yenilikçi arayışların ve gelenekçi grupların olumlu ve olumsuz yönlerinden bahsetmiştir. Çağdaş dönem Şii düşünürlerini siyasi düzene dair teori geliştirip geliştirmediklerini merkeze alarak tasnif etmiştir. Din-siyaset ilişkisi, bilginin İslamî ya da gayri İslamî oluşu gibi konuların Şii mütefekkirlerce nasıl tartışıldığını açıklamıştır. Bu doğrultuda demokrasi tartışmaları bağlamında ilk anayasayı bir şura eşliğinde oluşturan Humeynî, daha sonra bu şurayı hakkında nas bulunmayan alanları istismar etmeleri sebebiyle bir tuzak olarak yorumlayıp feshetmiştir. Humeynî'nin şura yerine Velâyet-i fakih yoluyla demokrasiye ulaşmaya çalıştığını belirterek seminerini sonlandırmıştır.

10 Temmuz Salı günü öğle saatlerinde Humeynî'nin Kum'da bulunan evi görülmüştür. Aynı günün akşamında Ayetullah Necmuddîn Tabesî ziyaret edilmiştir. Rec'at konusunu anlatan Tabesî, Şia'nın bu görüşünü ayetlerle temellendirmeye çalışmıştır. Rec'atın dinin değil Şia mezhebinin ana unsurlarından biri olduğunu belirtmesine karşılık mehdiyi inkar edenin kafir olacağını iddia etmiştir.

Ayetullah Necmuddîn Tabesî ile Görüşme (10.07.2018) (Kum/İran)

11 Temmuz'da İslamî İlimler Kültür Akademisi'ne yapılan ziyarette Prof. Dr. Najak Lekzaî "Velâyet-i Fakih Uygulamaları"ndan bahsetmiştir. Yönetim biçimlerini üçe ayıran Lekzaî, birincisi zulüm-kâr diktatörler; ikincisi, çoğunluğun yönetimi; üçüncüsü de hem Allah'ın hem de halkın rızasını taşıyan İran örneğinde görülen yönetim biçimidir. Şii yönetim tarihinde takiyyeden velâyet-i fakih kurumuna uzanan süreci baskı, ıslah ve devrim kavramları üzerinden anlatmıştır. Bir görüşe göre velâyet-i fakih, nübüvvet ve imamet devamıdır, ancak peygamber ve imamdan farklı olarak fakih ictihadda bulunur, nassla desteklenmez. Lekzaî'ye göre, ilahî liderler diğer İslam ülkelerinde devlete tâbi iken, İran'da Şii İslam Devleti'nde devlet erkanı ulemaya bağlıdır. Rehber, İran'ı anayasasıyla, ülke dışındaki müntesiplerini de iç işlerine karışmamak şartıyla dinî yasayla yürüttüğünü belirtmiştir.

İslami İlimler Kültür Akademisi'nde Prof. Dr. Najak Lekzâi ile Görüşme (11.07.2018)
(Kum/İran)

12 Temmuz'da Takrib kurumu ziyaret edilmiştir. Ziyarete karşılama konuşmasını yapan kurum temsilcisi, Müslümanların birlik olamamalarının gerekçesi olarak, dış kaynaklar ve nasyonalizmden bahsetmiştir. İslam'da birlik ve beraberlik vurgusu yapmış, milliyetçilik zaafından kurtulmak gerektiğini vurgulamıştır. Öğleden sonra Hikmet Enstitüsü'ne dönülerek dokuz günlük seminerin ardından veda oturumu yapılmış ve heyetimize sertifikaları takdim edilmiştir. Törenin ardından Kâşân'a gitmek üzere yola çıkılmıştır. Kâşân'ın geleneksel taş konaklarından Burûcerdî konağı, Ağa Bozorg Camii ve medresesi, Kâşân Fin Bahçesi gezilmiştir.

Çubi Köprüsü (13.07.2018) (Isfahan/İran)

Gece saatlerinde Isfahan'a ulaşılmış ve Sio Se Pol köprüsü görülmüştür. 13 Temmuz sabahı Isfahan şehrinin önemli tarihi mekanlarından Çubi köprüsüne gidilmiştir. Burada yüzyıllardır devam eden gazel okuma geleneği tecrübe edilmiştir. Dünyanın en büyük meydanlarından biri olan Nakş-i Cihan/İmam Meydanı, Ali Gapu Sarayı, Cuma Mescidi, Isfahan Kapalı Çarşısı gezilmiştir. Daha sonra Safevî Dönemi'nden kalma Çehel Sütûn Sarayı ziyaret edilmiştir. Gezinin son durağı ise Zerdüş-Ahura Mazda Ölü Defin Kuleleri olmuştur. Kulelerin bulunduğu tepe Isfahan'ın genel görünümüne hakim olması bakımından dikkat çekicidir. Gün batımı sonrasında Türkiye'ye dönmek üzere yola çıkılmıştır.